

Людмила Архипенко,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української філології та історії,

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9846-9493>

ТЕРМІНОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ГАЛУЗІ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Професійне володіння термінологічним апаратом у галузі права є одним із фундаментальних критеріїв сформованості загальнопрофесійної компетентності студентів-правників. Саме термінологічна точність дає змогу майбутньому юристу не лише правильно інтерпретувати зміст правових норм, а й адекватно спілкуватися в професійному середовищі, брати участь у правотворчих процесах, здійснювати правозастосування та забезпечувати ефективну комунікацію між усіма суб'єктами правових відносин. Ірина Царьова зазначає, що «<...> мовнокультурна освіченість юриста, його вміння спілкуватися згідно з сучасними національними нормами, коректно дискутувати, вербально переконувати гарантують, за даними вчених і практиків, майже у 85% успіх у професійно-ділових стосунках» [5, с. 2]. Саме тому вміння чітко та доречно використовувати юридичну термінологію крізь призму знання державної мови – показник сформованого професійного мислення, що принципово для майбутньої фахової діяльності.

Юридична термінологія – одна з найбільш розгалужених і значущих у системі спеціальних терміносистем, оскільки вона охоплює лексичний матеріал, пов'язаний із регулюванням суспільних відносин, взаємодією державних органів, діяльністю громадян, організацій та установ. Право

Актуальні питання функціонування державної мови в Україні : матеріалами VII Міжвишівського круглого столу (5 лютого 2026 р.)

пронизує практично всі сфери життя – економічну, політичну, соціальну, культурну, гуманітарну – тому юридична термінологія виконує роль універсального інструмента, який забезпечує узгодженість та єдність правової комунікації.

У своїй структурі юридична термінологія належить до суспільно-політичної лексики та поділяється на два ключові сегменти: термінологію права й термінологію правознавства. Перша охоплює поняття, що використовуються в законодавстві, нормотворчості та практиці правозастосування, тобто безпосередньо пов'язана із чинними правовими нормами. Друга – термінологія правової науки – включає наукові категорії, теорії, дефініції, доктринальні положення, які сприяють осмисленню, інтерпретації та розвитку правової системи. Сукупність цих двох груп утворює багаторівневу ієрархічну систему, що складається із загальноправових, міжгалузевих і галузевих термінів.

Оскільки правова система тісно пов'язана з міжнародними процесами, важливою функцією будь-якої терміносистеми, зокрема юридичної, є уніфікація термінів, що дозволяє подолати мовні бар'єри та забезпечити взаєморозуміння між правовими інститутами різних країн. У сучасному світі, де глобалізація посилює інтеграційні процеси, у тому числі в правовій сфері, важливість термінологічної точності тільки зростає. Саме тому юридична термінологія повинна бути не лише професійно витриманою, а й зрозумілою, чіткою, однозначною та доступною не тільки для фахівців, а й для звичайних громадян, які є учасниками правових відносин.

Під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» студенти юридичних спеціальностей знайомляться з поняттям 'термін' як у широкому розумінні, так і в його спеціалізованих виявах, зокрема в юридичному дискурсі. За визначенням Наталії Артикуци, юридичний термін – це «<...> слово або словосполучення, що

виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях). Юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-смісловою основою для побудови термінологічного значення у вигляді дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища. Поняттєва сутність зумовлює місце й статус юридичного терміна в терміносистемі, його категорійні та класифікаційні ознаки» [1, с. 85].

Термінологічна одиниця несе в собі високу концентрацію знання, тому її використання забезпечує стислість і точність законодавчої мови, дозволяючи передавати складні правові явища за допомогою лаконічних, але змістовних формулювань.

У процесі навчання важливо підкреслювати, що юридичні терміни становлять одну з найважливіших складових професійної мови права, яка функціонує в умовах широкого спектра спеціалізованих сфер – від кримінального провадження до нотаріальної практики, від діяльності органів державної влади до приватно-правових відносин. Мова права має низку ознак, що відрізняють її від інших терміносистем: смисловою однозначністю, логічну узгодженість, системність і функціональну стійкість. Сміслова однозначність означає, що кожне юридичне поняття повинно мати одне закріплене мовне позначення, яке використовується у всіх правових документах без варіативності. Це забезпечує єдність правозастосовної практики та унеможливорює неоднозначне тлумачення норм. Функціональна стійкість терміна передбачає, що з часом він не змінює свого змісту без законодавчо обґрунтованих причин. Системність юридичної термінології відображається у взаємозв'язках між термінами, що утворюють цілісну структуру, яка відповідає логіці правового

регулювання.

Термінологічний апарат права охоплює міжгалузеві та галузеві терміносистеми. Міжгалузєва термінологія охоплює поняття, що використовуються у кількох галузях права одночасно, наприклад правопорушення, відповідальність, вина, відповідальність, збитки. Саме вона становить найбільшу частку юридичної лексики. Галузеві терміни, навпаки, застосовуються в межах певної галузі (кримінального, адміністративного, цивільного, інформаційного чи іншого права) і відображають специфіку правового регулювання конкретних суспільних відносин.

Сучасна правова наука постійно розвивається та пропонує різні підходи до осмислення одних і тих самих правових категорій, що свідчить про динамічний характер правової термінології. У науковому дискурсі формуються та уточнюються дефініції, концепції, юридичні теорії, останнім часом, як зазначає Людмила Архипенко, певні терміносистеми поповнилися значною кількістю нових україномовних термінів, створених у результаті компенсації понятійних лакун [2, с. 122], які в подальшому можуть впливати на реформування законодавства та на практику його застосування. Отже, юридична термінологія не статична, вона розширюється та збагачується відповідно до актуальних правових, політичних, економічних і соціальних процесів.

Для формування належного оволодіння фаховою термінологією й підвищення культури мовлення студентам варто запропонувати виконання різнопланових практичних завдань, зокрема: запишіть правничі терміни, поділивши їх на дві групи: власне українські та запозичені; випишіть із наведених уривків законів України юридичні терміни й визначте їхнє місце у класифікації за функціональним поширенням (за способом творення, походженням тощо); доберіть спеціально-юридичні терміни, зазначивши для них тлумачення, мову походження та джерело

формування; выпишіть правничі терміни з поданих уривків і визначте, яким шляхом вони увійшли до української мови; доберіть питомі правові терміни та подайте для них тлумачення й спосіб творення; установіть спосіб творення наведених правничих термінів; визначте структуру поданих терміносполучень; зіставте визначення термінів, наведених у нормативно-правових актах, з їх дефініціями в юридичних словниках; выпишіть із обраного вами Закону України терміни та їх визначення й зробіть висновки щодо специфіки й вимог до законодавчих термінів та їх дефінування; прочитайте уривок наукової статті й порівняйте подані там тлумачення термінів із визначеннями з юридичних словників та Законів України; запишіть професіоналізми, уживані фахівцями юридичної сфери, та поясніть їх значення тощо [4, с. 27].

Таким чином, опанування юридичною термінологією – це надзвичайно важливий етап професійного становлення майбутнього юриста. Термінологія відіграє ключову роль у фаховій комунікації, функціонує як складова мови спеціального призначення та сприяє формуванню компетентностей, необхідних для аналізу й розв’язання професійних завдань. Студенти оволодівають методами пошуку термінологічних відповідників, співвіднесення теоретичних конструкції з реальними правовими ситуаціями та грамотного застосовування норм права. «Студіювання та систематизація спеціальних мовних одиниць уможлиблює виявлення їхньої специфіки у загальному лексичному складі мови, спостереження за динамікою розвитку та уточнення значення, дослідження сфери функціонування, прогнозування творення й мобільності» [3, с. 642], тому вивчення специфіки функціонування термінології в професійній діяльності юриста сприяє формуванню високого рівня професійних компетентностей правників і забезпечує їхню здатність ефективно орієнтуватися в правовому полі та приймати обґрунтовані рішення.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць. Київ: КНЕУ, 2005. Вип. 6. С. 84–89.
2. Архипенко Л. М. Термінологічна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі інтернетвидання «економічна правда»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70). № 2. Ч. 1. 2020. С. 112–118. DOI: <https://doi.org/10.24425/slo.2023.147524> URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/22.pdf.
3. Архипенко Л., Мельник П. Професіоналізми й номенклатура в складі української термінолексики інформаційного права. *SLAVIA ORIENTALIS*. 2023. Т. LXXII. № 3. Р. 631–644. URL: <https://journals.pan.pl/slo/148821?language=pl>.
4. Лебеденко С. О. Правнича термінологія в системі підготовки майбутніх юристів. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/69/1106/2286-1?inline=1>.
5. Царьова І. В., Грицай І.О. Культура професійного мовлення юриста: навчальний посібник. Київ: «Хай Тек Прес», 2017. 140 с.